

JA HAN SORTIT LES REINES

Roser Reixach
Caramella IV. Gener-juny 2001

A Prats de Lluçanès, durant molts anys, els reis de l'Orient han tingut unes particulars missatgeres, les *reines*, una figura que va tenir un gran esplendor fins a la guerra civil i que després va decaure sense desaparèixer, però, totalment. La darrera reina que va sortir al carrer va ser l'any 1991.

En el primer quart d'aquest segle XX, quan s'apropava la festivitat dels Reis, les noies de diferents barris o carrers es reunien per decidir quina faria aquell any de reina, continuant un costum que havien vist en els més grans. S'havia de tenir entre vuit i quinze anys, i saber interpretar bé el paper. De dia ja s'anunciava que aproximadament a tal hora vindrien les reines i quan es feia fosc, els més grans anaven a buscar la mainada i els deien: «Ja han sortit les reines!».

Aquestes reines eren uns personatges femenins que anaven embolicades amb un llençol blanc que els cobria tot el cos i part de la cara per no ser reconegudes. S'asseien o s'ajupien en un racó de l'hort la majoria de vegades, o a l'entrada d'una casa, i allà anaven rebent la canalla del barri. Amb una veueta dissimulada, sempre repetien en castellà la mateixa fórmula ritual que els més petits ja s'havien après i que havien de contestar:

—¿Qué pides? —Turrones.
—¿De quines? —De barra.

O també podien respondre alguna altra varietat de torrons, però la majoria deia *de barra*.

Algunes vegades, les reines els demanaven si feien bondat i quines coses esperaven que els portes-

sin els reis, però sempre intentaven parlar el mínim. Segons ens expliquen, xerraven en castellà perquè així a la canalla els feia l'efecte que venien d'un lloc llunyà on tenien una llengua diferent.

Uns darrere els altres, la quitxalla desfilava davant la reina i aquesta els donava caramels, pegadolça, confits o anissos. Aquestes llamina-dures les pagaven les mateixes organitzadores i recorden que cap a mitjans dels anys 30 les compraven amb deu o quinze cèntims.

A vegades, quan marxaven, s'aixecaven corrent i feien veure que volaven movent el llençol, i els més grans, al cap d'una estona, els feien mirar el cel per assenyalar-los que seguissin amb la vista com les reines s'enfilaven amunt.

ROSER REIXACH

La reina, l'any 1983.

El fet de ser personatges veïns i molt coneguts, feia que s'hagués d'anar molt en compte amb els més petits i en relació això hi ha nombroses anècdotes, com la d'aquella nena que va dir que la reina portava unes espadenyes com les de la seva veïna.

Una vegada havien marxat, ara ja només calia esperar l'arribada dels reis, uns personatges que mai no veïen, però que rebien els missatges de les reïnes i els portaven regals. Uns vuit dies abans de reis es posaven canyes als balcons, tant com nens i nenes hi havia a la casa, per tal que ses majestats sabessin quanta canalla vivia en aquell domicili. La majoria de cases tenien llavors un petit canyer a l'hort, però també es podien demanar les canyes als veïns o anar-les a buscar als afores en grup. Llavors s'establí certa rivalitat per veure qui l'aconseguia més alta. A part hi havia les canyes marines, molt més preuades que les canyes comuns, i que aquests dies estaven molt sol·licitades.

En algunes zones de Prats, com el veïnat del carrer de Sant Pere, des de tres o quatre dies abans de l'arribada dels reis, la quitxalla anava cada dia en grup a la Roca del vi, cadascú amb la seva canya, cantant:

Els reis arriben,
porten torrons,
correm-hi noies,
que són molts bons.
Sí, fillet; no fillet;
coca blanca, coca blanca,
sí, fillet; no fillet;
coca blanca i torronet.

O també:

Els reis de l'Orient
porten coses, porten coses;
els reis de l'Orient
porten coses a la gent.

I altres vegades, sobretot els més grans, en to burleta, hi feien aquesta variant de la lletra:

Els reis de la pudor

porten coses, porten coses;
els reis de la pudor
porten coses al rector,
i a'n mi no.

Allà, a la *roca del vi*, posaven les canyes en uns forats d'una de les roques mentre jugaven i se'n tornaven cap a casa, posant altra vegada la canya al balcó.

També al balcó, el dia dels Reis s'hi posava un plat amb una espiga de blat de moro i un pot o una ampolla d'aigua per als cavalls. Cap al tard, la gent de cada barri se'n anava a rebre'ls a diferents zones, a l'Esqueixada, a la bassa dels Bous, a Lurdes, a la bassa de cal Dama... Tots cantaven les cançons citades més amunt.

Las nit es feia molt llarga i a primera hora, quan clarejava, els més menuts es llevaven per anar al balcó. No hi havia ni el blat de moro ni l'aigua, però s'hi veïen paquets. Els reis sovint portaven roba o sabates, coca, taronges i mandarines, neules i, sobretot, no hi solien faltar mai els torrons. Cal remarcar que la fruita era un menjar molt esperat perquè n'hi havia sovint poca i només a l'abast dels qui tenien algun arbre fruïter a l'hort.

Tota la quitxalla es trobava al carrer i tots es feien la mateixa pregunta: «Què t'han passat els reis?». Alguns no entenien perquè no els portaven el que havien demanat, i les nenes envejaven, sobretot, les qui tenien una *pepa*, aquelles nines grosses de cartró.

Entre els anys 1930-32 van començar a arribar reis de debò, sovint tres i acompanyats d'un patge cadascú. Les reïnes i els reis van conviure uns anys, però en alguns barris les reïnes ja van desaparèixer. Després de la guerra civil van passar a ser personatges de domicilis particulars i, a vegades, s'hi acostaven també alguns veïns. Els reis van anar agafant tot el protagonisme i cada any se'ls feia una festa més lluïda.

LES DARRERES REINES

Entre les nombroses reïnes que encara sortien als anys quaranta i cinquanta, aviat va començar a destacar-ne una que hi havia al carrer Major, a cal Jaume Gaig. Va ser l'any 1954 quan l'Eugènia Mollfuleda, perruquera, va decidir recuperar aquest costum. Els primers anys era una festa familiar. Més endavant s'hi van afegir els veïns i quan ella es va traslladar al carrer Bonasort, conegut popularment com a carrer dels Llims, a la reina l'anava a veure quasi tot el poble. Així, durant quaranta-sis anys, aquesta pradenca va mantenir i va fer evolucionar la figura de la reina fins a l'any 1991, que va decidir retirar-se professionalment i deixar també d'organitzar les reïnes.

Els primers anys s'embolicaven també amb un llençol blanc, però de mica en mica es va anar buscant roba a casa, faldilles, camises i, sobretot, llargues cortines fins arribar a crear un personatge molt vistós i atractiu. Els vestits i els vels van substituir els llençols, i els pentinats, molt ben treballats, s'acabaven amb retocs manuals de corones i llaços. També la reina va començar a tenir l'ajuda de dues acompanyants, i es presentava amb un cistell platejat on guardava els caramels.

Al començament feien parlar només la canalla, però en castellà, i alguns actuaven de mitjancers perquè deien que la reina no els entendia. A poc a poc, la reina va anar parlant català i quan arribava feia un petit discurs o recitava un poema de benvinguda. Cada vegada tenia més èxit i de mica en mica van anar desapareixent totes les altres reïnes dels domicilis particulars.

A més, ara, aquesta reina havia de compartir des de feia anys la mateixa feina amb els patges reials que passaven a recollir les cartes uns dies abans de reis. Però la reina no agafava missatges escrits: n'hi havia prou que la canalla li recor-

IV

CULTURA POPULAR

dés les seves peticions.

L'Eugènia, amb la col·laboració dels seus familiars va decidir fer innovacions i va incorporar uns focus a banda i banda del carrer i més endavant música. Ja al vespre, uns dies abans dels reis, l'arribada de la reina al carrer Bonasort era tot un esdeveniment. Es giraven els focus cap al cel i tota la quinxalla mirava enlaire. Era el senyal que ja sortia la reina. Al cap d'uns moments pujava des del carrer dels Llims, custodiada per dues companyes. S'enfilava dreta damunt d'una caixa prèviament decorada i dirigia unes paraules als presents. Repartia caramels a la llarga filera de nens i nenes, intercanviant, si calia, algunes paraules, i se n'anava per on havia vingut. Els focus tornaven a girar cap al cel i la quinxalla observava el rastre que deixava mentre s'enlairava.

Aquest rastre femení va desaparèixer totalment fa deu anys i de moment no s'ha tornat a veure. Ara, qui l'enyora més són els grans, però la canalla no l'ha pas reclamat. Potser perquè la funció que tenia la reina ja la mantenen uns altres, i amb els mateixos resultats pel que sembla.

ROSER REIXACH

Canyes en un balcó de Prats del Lluçanès. Gener de 1999.